

Тема 2.1. Аудиторські докази

1. Кількісна і якісна характеристика доказів аудиту.
2. Взаємозв'язок між оцінкою суттєвості, оцінкою ризиків та обсягом і якістю доказів.
3. Прийомні методи аудиту як засоби отримання доказів. Аналітичні процедури. Тести підтвердження деталей господарських операцій та залишків на рахунках бухгалтерського обліку.
4. Ризик аналітичних процедур та тестів деталей.
5. Дії аудитора у разі виявлення відхилень та фактів порушення законності.
6. Комп'ютерні методи аудиту.

- **Аудиторські докази** – інформація, що використовує аудитор під час формулювання висновків. На яких ґрунтується аудиторська думка. До аудиторських доказів належить інформація, що міститься в облікових записах, які є основою для фінансової звітності та інша інформація.
- **Достатність аудиторських доказів** – міра кількості аудиторських доказів. На потрібну кількість аудиторських доказів впливають аудиторська оцінка ризиків суттєвого викривлення та якість таких аудиторських доказів.
- **Прийнятність аудиторських доказів** – міра якості аудиторських доказів, тобто їх доречність та достовірність, для забезпечення підтвердження висновків, на яких ґрунтується аудиторська думка.

2. Взаємозв'язок між оцінкою суттєвості, оцінкою ризиків та обсягом і якістю доказів

МСА вимагають як основу для аудиторської думки, щоб аудитор отримав достатню впевненість у тому, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства або помилки.

Достатня впевненість – це високий рівень впевненості.

Її отримують, якщо аудитор одержав **достатні та прийнятні** аудиторські докази для зменшення аудиторського ризику (тобто ризику того, що аудитор висловить невідповідну думку, якщо фінансова звітність суттєво викривлена) до прийнятного низького рівня.

3. Прийомні методи аудиту як засоби отримання доказів. Аналітичні процедури. Тести підтвердження деталей господарських операцій та залишків на рахунках бухгалтерського обліку

Аудиторські фірми мають право самостійно обирати методи та прийоми своєї роботи відповідно до МСА.

Вибір методів перевірки визначається репутацією банку, специфікою як банківської діяльності, так і самої кредитної установи.

Існує таке групування прийомів аудиту:

Контрольні прийоми.

Аналітичні прийоми.

Детальне вивчення операцій.

Інформація, яку можна використовувати як аудиторські докази

У процесі розробки і виконання аудиторських процедур аудитор повинен брати до уваги доречність та достовірність інформації, що використовуватиметься як аудиторські докази.

Вибір елементів для тестування з метою отримання аудиторських доказів

У процесі розробки тестів внутрішнього контролю та детальних тестів аудитор повинен визначити засоби вибору елементів для тестування, які є досить ефективними для досягнення мети аудиторської процедури.

Суперечність аудиторських доказів чи сумніви в їх достовірності

Аудитор повинен визначити, які зміни або доповнення потрібно внести до аудиторських процедур для вирішення проблеми, а також вивчити вплив цієї проблеми (якщо він існує) на інші аспекти аудиту, якщо:

- а) аудиторські докази, отримані з одного джерела, суперечать доказам, отриманого з іншого;
- б) в аудитора є сумніви щодо достовірності інформації, яка використовуватиметься як аудиторські докази

Аудиторські процедури отримання доказів

- **Аудиторські докази** для отримання обґрунтованих висновків, на яких базуватиметься аудиторська думка, **отримують за рахунок виконання:**
- Процедур оцінки ризиків;
- Подальших аудиторських процедур, що включають:
- - тести заходів внутрішнього контролю, якщо це вимагається МСА або якщо аудитор вирішив провести їх;
- - процедури по суті включно з детальними тестами та аналітичними процедурами по суті.
- **Аудиторські процедури:** перевірка, спостереження, зовнішні підтвердження, повторне обчислення, повторне виконання, аналітичні процедури, запит

Дії аудитора у разі виявлення відхилень та фактів порушення законності визначаються

**ТИПОВОЮ ПРОГРАМОЮ
ПІДГОТОВКИ АУДИТОРІВ
БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ** від

21.05.2004р. погодженою

Головою з питань сертифікації
аудиторів банків НБУ

Дії аудитора при виявленні порушень вимог законодавчих актів:

- **1.** При виявленні аудитором фактів невиконання економічним суб'єктом вимог нормативних актів, *він має ретельніше вивчити обставини*, за яких було допущено порушення, і оцінити, як вплинуть виявлені порушення на достовірність бухгалтерської звітності.

2. Оцінюючи вплив виявлених порушень на достовірність бухгалтерської звітності, аудитор повинен врахувати виникнення таких **наслідків**, як:

- А) стягнення з економічного суб'єкта штрафних санкцій у звітному періоді;
- Б) припинення діяльності економічного суб'єкта;
- В) поява сумнівів щодо правдивості, і достовірності даних, відображених у бухгалтерській звітності економічного суб'єкта.

3. Аудитору необхідно врахувати, що до нього можна буде застосувати заходи відповідальності у разі приховування ним виявлених фактів, що підтверджують наявність складу злочинів у діях (бездіяльності) економічного суб'єкта.

- **4.** Аудитору треба врахувати наслідки впливу невиконання вимог нормативних актів економічним суб'єктом, особливо на достовірність відомостей, представлених керівництвом економічного суб'єкта.
- Якщо ж порушення були виявлено системою внутрішнього контролю або були у відомості, які представило керівництво, ***аудитор вправі переглянути оцінку можливих ризиків, і навіть ступінь достовірності відомостей.***

5. Якщо аудитором виявлено невиконання вимог нормативних документів, бухгалтерського обліку й оподаткуванню , то **ВІН ПОВИНЕН**:

- а) відобразити всі порушення у своєї документації;
- б) врахувати вплив визначених порушень на надійність аудиторських доказів й подальше планування процедур аудиту;
- в) повідомити керівництво економічного суб'єкта про помічені порушення у письмовій формі;
- г) повідомити користувачам бухгалтерської звітності про помічені порушення (НБУ, збори акціонерів).

6. Якщо аудитор дійшов висновку, що керівництво економічного суб'єкта, причетне до фактів невиконання вимог нормативних документів, бухгалтерського обліку й оподаткуванню, то **аудитор має повідомити вищому органу управління економічного суб'єкта.**

7. Якщо керівництво і (чи) персонал економічного суб'єкта перешкоджають аудитору при отриманні достатньої інформації про факти невиконання нормативних актів і спотворення бухгалтерської звітності, аудитор має право надати **негативний висновок чи відмовитися від надання висновку аудиторської перевірки.**

- **8.** Виявлені факти порушень вимог законодавчих актів слід довести до керівництва економічного суб'єкта відповідно до правил аудиторської діяльності.
- У висновку аудитора керівництву економічного суб'єкта за результатами проведеного аудиту **повинні матись посилання на нормативні акти і їх розділи (статті, пункти, розділи та ін.), за якими були допущені порушення.**

Комп'ютерні методи аудиту

Історія розвитку аудиту налічує вже не одну сотню років, і як будь-який інший вид діяльності, аудит еволюціонував, розширювався перелік видів аудиту і аудиторських послуг, вдосконалювались методи, змінювались підходи.

Новим етапом у розвитку підходів до організації та проведення аудиту стало поширення новітніх інформаційних технологій.

Так, у 90-их роках ХХ ст. із поглибленням автоматизації управлінських процесів на підприємствах, поширенням облікових інформаційних систем відбулися зміни у процедурах і способах ініціювання господарських операцій, організації їх обліку, обробки та відображення у звітності.

Електронні записи інформаційної системи обліку замінили собою паперові документи, що зумовило внесення відповідних змін у способи організації внутрішнього контролю, а на зміну традиційним формам обліку прийшла комп'ютерна.

Поширення автоматизованих інформаційних технологій на об'єкти процесу та зміна об'єкту перевірки визначили появу терміну **«аудит в середовищі комп'ютерних інформаційних систем (КІС)»**

У кінці ХХ ст. серед західних аудиторів поширюється лозунг

«Усім аудиторам одного разу доведеться стати комп'ютерними аудиторами»

Від початку інформаційні технології застосовувались для оформлення робочої аудиторської документації, автоматизації аналітичних процедур, роботи з базами даних, автоматизації статистичних розрахунків. Таке застосування інформаційних технологій набуло назви **«автоматизований аудит»** або **«аудит з використанням інформаційних технологій»**.

Застосування комп'ютерних технологій, як основного інструменту аудитора, вирішальна роль автоматизованих інформаційних технологій, в процесі ведення обліку, а отже і в процесах організації та проведення аудиторської перевірки визначили появу на початку ХХІ ст. такого нового поняття як «комп'ютерний аудит», дослідження суті і змісту якого ще потребує свого наукового визначення.

Вагомий внесок в розвиток теорії і практики аудиту в умовах поширення інформаційних технологій внесли праці В. І. Подольського, Н. С. Щербакової, В. Л. Комісарова та С. В. Івахненко, які фактично першими на теренах СНД присвятили увагу комплексному дослідженню питань сутності, методичних і організаційних аспектів такого нового поняття і явища, як комп'ютерний аудит.

У праці **В. І. Подольського** із співавторами, визначено, що «**комп'ютерний аудит**» означає **використання комп'ютерів і сучасних інформаційних технологій для організації аудиторської діяльності**, включаючи аудиторські перевірки фінансової звітності і підготовку аудиторського висновку та надання супутніх послуг

комп'ютерний аудит

означає:

1. застосування комп'ютерних технологій, як методу і інструменту аудитора в процесі перевірки;
2. проведення перевірки інформації сформованої в середовищі КІС клієнта, на базі оцінки надійності та ризиків притаманних такому середовищу.

Домінування комп'ютерних технологій визначає такі особливості комп'ютерного аудиту:

1. **об'єкт аудиторської перевірки розширюється, включаючи в нього елементи, автоматизованої ІС клієнта (забезпечуючу та функціональну підсистеми), що визначають надійність функціонування та якість інформації що формується в КІС;**
2. **завдання аудиту змінюється, включаючи дослідження на дійності та ефективності функціонування ІС клієнта;**
3. **процес перевірки в розвиненому середовищі комп'ютерної обробки даних неможливий без дослідження надійності функціонування автоматизованої інформаційної системи клієнта;**

Домінування комп'ютерних технологій визначає такі особливості комп'ютерного аудиту:

4. проведення перевірки в КІС клієнта вимагає **активного застосування комп'ютеризованих методів аудиту;**
5. поширення інформаційних технологій аудиту **призводить до повної або часткової автоматизації роботи аудиторів.**

Основні напрями комп'ютерного аудиту інформаційної системи

Аудит технічного стану інформаційної системи

Аудит ефективності інформаційної системи

Аудит інформаційної безпеки

Оціночний аудит інформаційних систем

Аудит проектів впровадження та реінжинірингу

Оціночний аудит програмного забезпечення

Відповідно до затверджених Міжнародних стандартів аудиту № 401, 1001–1003, 1008–1009 **аудитор повинен володіти знанням комп'ютерної інформаційної системи (КІС), для того щоб планувати, направляти, контролювати та перевіряти виконану роботу.**

Відповідно до Міжнародного стандарту аудиту № 1003 при здійсненні автоматизованої роботи аудитора використовуються системи баз даних та інші прикладні програми. Система баз даних складається з двох основних компонентів – баз даних і системи управління базами даних (СУБД).

Комп'ютерна техніка в діяльності аудитора

Наявність
комп'ютерної
техніки в аудитора

Застосовується в ході планування аудиту, ведення обліку і контролю виконаних робіт, для автоматизації управлінських функцій в аудиторській фірмі тощо

Застосування
комп'ютерної техніки
в ході аудиту банків

Застосування програмного забезпечення в ході перевірки звітності, взаємоув'язки показників звітних форм, розрахунку фінансових коефіцієнтів і аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання

Ведення обліку в банках,
що перевіряються,
із застосуванням
комп'ютерної техніки

Застосування програмного забезпечення для здійснення контролю змісту господарських операцій, перевірки достовірності облікових даних, порівняння їх з фактичними показниками, здійснення аналізу, оформлення та узагальнення виявлених у процесі аудиту

РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ

Період	Підхід	Об'єкт перевірки включає в себе	Особливості
Від початку до 60-х років XX ст	Підтверджуючий	Первинні документи і реєстри обліку	Аудит зводиться до суцільного застосування процедур перевірки на суттєвість та підтвердження фактів відображених в звітності клієнта
Кінець 1960х-1970х	Системно орієнтований	Система обліку і внутрішнього контролю	Тести системи обліку і внутрішнього виступають основою для організації перевірки
з початку 1980-х до кінця 1990-х рр.	Ризико-орієнтований	Зовнішнє і внутрішнє бізнес середовище, системи обліку і внутрішнього контролю	з метою виявлення зон підвищеного ризику, які потребують ретельної уваги аудитор не лише оцінює ефективність системи внутрішнього контролю, а й досліджує особливості бізнесу клієнта, вивчає вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Оцінка ризику на рівні звітності в цілому та за окремими рахунками стає основою для планування та проведення аудиту
Початок XXIст	Комп'ютерний аудит	Забезпечуючу і функціональну підсистему КІС	Новітні досягнення в сфері інформаційних технологій докорінно змінили середовище в якому проводиться перевірка. Формою організації бухгалтерського обліку стає комп'ютерна. Відповідно змінюються методичні прийоми — комп'ютерні інформаційні технології стають інструментом аудитора.

Отже, під комп'ютерним аудитом сьогодні слід розуміти найвищий рівень автоматизації діяльності аудиторів, який характеризується

- а) застосуванням новітніх інформаційних технологій, як основного інструменту в процесі підготовки та проведення перевірки в КІС клієнта;
- б) підходу до проведення перевірки, який передбачає оцінку надійності середовища КІС, як основи для формування висновку, щодо достовірності фінансової звітності.

**Дії аудитора у разі
виявлення відхилень та
фактів порушення
законності**

- Допущені помилки та шахрайство, виявлені при здійсненні аудиту – це проблема, яка широко вивчається в теперішній час та актуальна в своєму прояві

Національні нормативи аудиту України дають таке визначення шахрайства і помилок.

- **Помилка** - це ненавмисне перекручення фінансової інформації в результаті арифметичних або логічних помилок в облікових записах і розрахунках, недогляду в дотриманні повноти обліку, неправильного подання в обліку фактів господарської діяльності, наявності майна, вимог і зобов'язань, невідповідність відображення записів в обліку.
- **Шахрайство** - навмисно неправильне відображення і подання даних обліку та звітності службовими особами і керівництвом. Шахрайство полягає в маніпуляціях обліковими записами і фальсифікації первинних документів, реєстрів обліку і звітності, навмисних змінах записів в обліку, які перекручують суть фінансових і господарських операцій з метою порушення українського законодавства.

- Аудитор повинен бути досить уважним та вміло використовувати, для розкриття змісту об'єктів контролю, відповідні спеціальні прийоми та методи дослідження.

- Розкриваючи факти шахрайства та помилок, аудитор відображає їх суть.
- При цьому потрібно чітко описати зміст кожного такого факту та вказати, який при цьому порушено закон чи постанову Кабінету Міністрів України, або інші нормативні документи.
- Мають бути також пояснення посадових та третіх осіб із зазначенням тих, хто допустив помилку чи шахрайство

- Аудитор не повинен приймати факти, основою яких є заява посадових осіб, не підтверджена документальними даними та даними фактичного контролю.

- Про виявлені помилки та шахрайства, недоліки в бухгалтерському обліку та звітності, аудитор повідомляє власників, уповноважених ним осіб, замовників та вимагає вжиття заходів щодо їх виправлення. Переконавшись в останньому, він приймає рішення про видачу аудиторського висновку про стан бухгалтерського обліку та достовірність поданої звітності.

Дії аудиторів, у разі виявлення шахрайства та помилок, повинні полягати в наступному.

- У разі виявлення шахрайства та помилок, аудитору потрібно з'ясувати у керівництва та персоналу організації всі питання, пов'язані з їх причинами.
- хто припустив помилку чи шахрайство (посада, прізвище, ім'я, по батькові);
- за чиїм наказом чи дозволом здійснив порушення або злочин (посада, прізвище, ім'я, по батькові);
- як здійснена помилка чи шахрайство і чим вони викликані (мета, причини, умови);
- визначення розміру нанесеної матеріальної шкоди та інших наслідків.

- Аудитор повинен розглянути вплив можливого шахрайства або помилки на фінансову звітність. Якщо він вважає, що вони могли призвести до перекручення звітності, йому для встановлення істини потрібно виконати додаткові процедури. Характер додаткових процедур, як правило, залежить від виду шахрайства та помилки, а також ступеня їх впливу на зміст фінансової звітності.
- У випадку, коли шахрайство або помилка могли бути попереджені або виявлені під час внутрішнього контролю, але цього не сталося, аудитор повинен переглянути свою попередню оцінку цієї системи, ступінь довіри до неї, розширити обсяг інформації, яка має бути перевірена, застосовуючи додаткові процедури.
- Аудитор повинен своєчасно повідомити про виявлене шахрайство або помилку керівництво замовника, навіть якщо їх потенційний вплив є незначним.